

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ

УДК 657

Бутинець Ф.Ф., д.е.н., проф.

*Житомирський державний технологічний університет***У ТЕРНОПОЛІ – “ІНТЕЛЕКТУАЛ”, А В НАУЦІ – ВУЙКО,
ЯКИЙ СТАВИТЬ ЗАСЛІН ВУЛЬГАРИЗАЦІЇ ОБЛІКУ**

Жорстко критикується позиція проф. П.Я. Хомина, який відкидає надбання наших попередників, не пропонуючи нового

*Для мене наукова школа –
Перш за все
І після всього – храм...
Я не можу робити те,
Чого не розумію.*

Ф.Ф. Бутинець

21-22 листопада 2007 р. у Тернополі відбулася Міжнародна науково-практична конференція “Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України”. Її організатором був видатний в Україні та за її межами лідер тернопільської наукової бухгалтерської школи проф. М.С. Пушкар. Від Житомирської наукової бухгалтерської школи на конференції були присутні Н.М. Малюга, Л.В. Чижевська, Н.Г. Виговська, В.В. Євдокимов, М.М. Шигун. Проф. Н.М. Малюга та Л.В. Чижевська виступили в обговоренні питань, що піднімалися на конференції.

Але один із виступів та публікацію на тему “Інтелектуалізація бухгалтерського обліку як заслін його вульгаризації”^{*} я хочу проаналізувати, а тому, виділяючи курсивом текст публікації проф. П.Я. Хомина, наведу його повністю.

Інтелектуалізація бухгалтерського обліку як заслін його вульгаризації.

Аксіомою є те, що теорія будь-якої науки формується інтелектуалами. Інтелект же (з лат.) – здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних рівнів (С. 72).

Якщо інтелект, за твердженням автора статті, це здатність до мислення, то як бухгалтерський облік може мислити та ще й на його вищому рівні? Тож давайте поглянемо тепер на назву доповіді: “Здатність до мислення бухгалтерського обліку...” Чи є тут логіка? Про що хоче сказати автор цієї назвою?

Аналізуючи рівень деяких, “наукових праць” з теорії бухгалтерського обліку радше можна говорити про антонімічність, котра витікає із радянського ставлення до інтелектуалізму як напрямку, що відриває мислення від чуттєвого пізнання й практики.¹

Що можна сказати про такий висновок “вченого”? Перш за все, хочеться запитати у автора, які ж праці він читав з теорії бухгалтерського обліку, що йому там не сподобалося?

Автор не розуміє різниці між основами та теорією бухгалтерського обліку. Адже те, що ми вивчаємо зі студентами – це основи, а от монографія проф. Н.М. Малюги – це теорія бухгалтерського обліку. Тож які праці аналізує автор, чому він їх не називає?

^{*} Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України”, 21-22 листопада 2007 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 526 с.

¹ Словник іноземних слів // За ред. чл. – кор. АН УРСР О.С. Мельничука. – К.: Гол. ред. укр. рад. Енцикл. – 775 с. – С. 287.

Тому тривалий період ідеологія економічних наук ґрунтувалась на вульгаризації їхнього змісту: того вартє, наприклад, твердження про відмінності т. зв. “соціалістичного способу” господарювання, від капіталістичного, нібито заміна органічної будови капіталу за відомою формулою $c + v + m$, причому не в бік збільшення v , зумовлює інший характер m – додаткової вартості (С. 72).

“Наприкінці останнього десятиріччя громадськість США таку надмірну хімізацію стала розцінювати як катастрофічну. Рівень хімічного забруднення ґрунтів і особливо водних ресурсів характеризується вченими як “найбільша помилка, котрої американська нація припустилась за останні десятиріччя, подібно до сільськогосподарського Чорнобиля США”. Отруєння агрохімікатами щорічно зазнають до 300 тисяч осіб. Багато науковців визнають, що результати бездумної гонитви за прибутками проявляються зростанням онкологічних захворювань, передусім у сім'ях фермерів². Дослідженнями, проведеними у штаті Канзас, встановлено, що використання пестицидів у 6 раз збільшує захворюваність фермерів на рак і у 8 разів – у тих, хто безпосередньо готує суміш та вносить їх на поля. Рівень вмісту диоксину в організмі новонароджених дітей виявився у 27 разів вищий від тієї кількості, яка вважається за небезпечну для накопичення протягом усього життя людини”³. (підкреслено – Ф.Б.).

Ось, пане П.Я. Хомин, результат доданої вартості, про яку в нашій державі раніше ми не вели розмову. Ще не раз будете згадувати наведену вами формулу, коли попадете в біду. Бог карає не всіх зразу і не в один день. Оцінку діям окремих науковців поставлять оті мільйони людей, що шукають щастя за кордоном.

Але вслід за цим почалось доведення мнених переваг соціалістичного обліку над капіталістичним, причому саме це було

запорукою, визнання доробку вчених. Тому й не дивно, що такі інтелектуали як Н. Вейцман, І. Малишев, В. Макаров та ін. змушені були вишукувати псевдодокази цих переваг. Зараз же, поза тим, що надумані ідеологічні обмеження неактуальні, вульгаризація бухгалтерського обліку продовжується (С. 72).

Хто ж такі насправді названі автором вчені?

Натан Рахмільович Вейцман – доктор економічних наук, професор, представник російської (радянської) бухгалтерської школи, автор ряду фундаментальних праць з бухгалтерського обліку й аналізу господарської діяльності.

З 1916 р., навчаючись на останньому курсі інституту, Н.Р. Вейцман розпочав самостійну трудову діяльність.

Через рік після закінчення інституту вже викладав на бухгалтерських курсах Ф.В. Єзерського в Москві. В 1919 р. він повернувся в Одесу, де протягом 2-х років читав курс лекцій з обліку в комерційному училищі, в 1921-1922 рр. викладав на прискореному курсі підготовки економістів в Одеському політехнічному інституті, а в 1923 р. – проводив заняття на вищих кооперативних курсах Центросоюзу.

У 1924 р. Н.Р. Вейцмана запросили викладати облік і аналіз у Московському промислово-економічному інституті. В цьому ж році вийшла його перша наукова праця “Счетный анализ – методы исследования деятельности торгового предприятия по данным его бухгалтерии”. Вчений також багато уваги приділяв проблемам змісту й методики викладання обліково-аналітичних дисциплін, підготував книгу “Методика преподавания счетного анализа”, яка вийшла в світ в 1924 р. Дослідженням структури та оцінки балансів підприємств присвячена його праця “Курс балансоведения” (1927).

В 1931 р. Натан Рахмільович очолив кафедру в Московському інституті шкіряної промисловості. З 1934 р. – завідувач кафедри

² Дисертація пана П.Я. Хомина близька до проблем фермерів.

³ Квітка Галина. Пług у відставку відправляти рано // Голос України. – 28.11.07 р. – №219(4219) – С. 8.

бухгалтерського обліку в Московському статистичному інституті. В 1934 р. вийшла його праця – “Счетный анализ, основные приемы анализа деятельности промышленного предприятия”.

В 1934 р. Н.Р. Вейцман отримав вчене звання професора, а через п'ять років у Московському інституті народногосподарського обліку захистив докторську дисертацію на тему: “Анализ хозяйственной деятельности по данным (счетный анализ)”.

Треба також додати, що проф. Н.Р. Вейцман був людиною широкої ерудиції, він постійно знайомився з новою різноманітною літературою, тому що добре володів не тільки рідною російською, а й англійською, французькою та німецькою мовами. Прагнув, щоб і його учні пройнялися повагою до свого фаху. “Та чи навчишся цінувати своє, коли чужого не знаєш”, – не раз підкреслював Натан Рахмільович.

Вільно володіючи іноземними мовами, вчений активно вивчав баланси підприємств США та інших капіталістичних країн. Результати проведених досліджень знайшли відображення в праці “Балансы капиталистических предприятий” (1947). Ця та інші його праці й публікації з розгляду звітності західних фірм не втратили своєї актуальності і сьогодні.

У 1956 р. вийшла з друку книга Н.Р. Вейцмана “Балансы капиталистических предприятий и их анализ”.

З 1958 р. після злиття Інституту зовнішньої торгівлі і Московського державного інституту міжнародних відносин (МДІМВ) Н.Р. Вейцман до 1966 р. очолював кафедру обліку і статистики МДІМВ, де пізніше продовжував працювати професором-консультантом. Багатьом студентам він запам'ятався як блискучий лектор, популяризатор облікових знань, який відрізнявся вимогливістю і поважним ставленням до студентів. Його “п'ятірка з рукостисканням” була відома в інституті як найвища оцінка знань на іспитах.

Велику увагу в своїй діяльності Н.Р. Вейцман приділяв питанням зростання престижу професії бухгалтерів. Його статті істотно впливали на громадську думку, сприяли розумінню бухгалтерами своєї відповідальності. В 1962 р. вийшла з друку брошура “Бухгалтер – государственный контролер”. З 1962 р. Н.Р. Вейцман брав активну участь в роботі Методологічної ради при Управлінні бухгалтерського обліку і звітності Міністерства фінансів СРСР. В журналі “Бухгалтерский учет” Натан Рахмільович протягом багатьох років був членом редколегії.

Перу Натана Рахмільовича належить більше 50-ти підручників і монографій, близько 200 наукових статей. І це не сьогодні, а в радянський період, де кожне слово підпадало цензурі. Я відчував це особисто і не один раз. А тепер пану П.Я. Хомину надана повна свобода. Пиши, що заманеться – цензура на щастя відсутня.

Професор Н.Р. Вейцман – талановитий вчений. Він виховав декілька поколінь вчених, багато з яких захистили докторські дисертації. Його вихованці – видатні вчені, відомі в нашій країні та за її межами. Ним підготовлено до захисту більше 30-ти аспірантів.

Ігор Володимирович Малишев – доктор економічних наук, професор. Педагогічну діяльність розпочав у тридцять років викладачем бухгалтерського обліку та аналізу в технікумі в Ростові-на-Дону, де розкрився його талант як професіонала в галузі економічної науки, організатора вузівської кузні кадрів. Потім Велика Вітчизняна війна, під час якої І.В. Малишев пройшов тяжкий бойовий шлях від Москви до Берліну, закінчивши його в званні майора.

У 1949 р. повернувся до викладацької роботи. Декілька років він очолював кафедру бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності. У 1953 р. став деканом обліково-економічного факультету в Ростовському інституті народного господарства. З 1961 р. Ігор Володимирович

керував кафедрою бухгалтерського обліку Української сільськогосподарської академії і став відомим теоретиком аграрної обліково-економічної науки.

У 1950 р. в Московському державному економічному інституті І.В. Малишев успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: “Облік неподільних фондів і основних засобів в колгоспах”, а 21 вересня 1973 р. в Українській сільськогосподарській академії – докторську на тему: “Теория двойственности отражения хозяйственных активов в бухгалтерском учете”.

Вчений І.В. Малишев багато зробив для удосконалення підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку в сільськогосподарських вищих навчальних закладах. За його ініціативи викладання курсу бухгалтерського обліку в сільському господарстві ведеться за тематичним принципом. За його активної участі розроблено ряд нових навчальних програм і планів з бухгалтерського обліку, змінена методика викладання курсу “Теорія бухгалтерського обліку”.

Перу вченого належить велика кількість статей, які неодноразово друкувалися в журналі “Учет и финансы в колхозах и совхозах”.

Наукові досягнення І.В. Малишева в обліково-економічній аграрній науці пов’язані з найскладнішим прийомом бухгалтерського методу – подвійним записом.

І.В. Малишев – автор багатьох наукових праць, підручників та навчальних посібників з питань теорії бухгалтерського обліку і обліку в сільському господарстві.

У 1981 р. (після смерті автора) вийшла книга “Теория бухгалтерского учета”, у передмові якої проф. П.П. Німчинов та проф. М.З. Пізенгольц писали: “Автор настоящей работы – доктор экономических наук, профессор И.В. Малышев – широко известен как один из ведущих научных работников в области бухгалтерского учета, много сделавший для совершенствования теории бухгалтерского учета. Его теоретические

исследования, в частности работы по теории двойственного отражения хозяйственных активов в бухгалтерском учете, являются серьезным вкладом в развитие науки бухгалтерского учета. Разработанная им новая программа курса “Теория бухгалтерского учета” позволила поднять преподавание этого важного в методологическом отношении предмета на качественно новую ступень”.

На базі Української сільськогосподарської академії І.В. Малишев створив наукову школу. Серед його учнів можна назвати таких відомих вчених – нині професорів – Ф.Ф. Бутинця, М.Я. Дем’яненка, Г.Г. Кірейцева, доц. В.К. Щербаня та інших, які до теперішнього часу шанують і пам’ятають свого вчителя, і головне, – зберігають дружні відносини між собою.

Макаров Володимир Геннадійович – доктор економічних наук, професор, колишній завідувач кафедри обліку, статистики і фінансів університету дружби народів ім. П. Лумумби, автор цілого ряду підручників і навчальних посібників з бухгалтерського обліку.

Під час Великої Вітчизняної війни В.Г. Макаров служив у лавах Радянської Армії. В 1940 р. перейшов на викладацьку роботу в ЦСУ СРСР, потім – у МІНГ ім. Г.В. Плеханова та Вищу партійну школу при ЦК КПРС, з 1962 р. працював – в Університеті дружби народів ім. П. Лумумби, де він незмінно, до березня 1985 р. очолював кафедру обліку, статистики і фінансів.

У 1940 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: “Учет и распределение косвенных расходов”. У 1947 р. отримав вчене звання доцента.

У 1963 р. захистив докторську дисертацію, а у 1966 р. отримав вчене звання професора.

Багато поколінь радянських і зарубіжних студентів у своїй підготовці з бухгалтерського обліку використовували підручники та навчальні посібники, видані В.Г. Макаровим. Широко відомий його підручник “Теория бухгалтерского учета” витримав чотири

видання – 1960, 1966, 1975 і 1983 роки, в якому висвітлюються загальні принципи бухгалтерського обліку, предмет і методи бухгалтерського обліку, облікові регістри та бухгалтерська звітність тощо.

Основними його працями є: “Основы советского балансового учета” (1933); “Теория бухгалтерского учета” (1955); “Экономические основы классификации счетов бухгалтерского учета” (1958); “Экономический анализ работы предприятий” (1962, у співавторстві); “Пути улучшения бухгалтерского учета в промышленности” (1977, у співавторстві); “Теоретические основы бухгалтерского учета” (1978).

У працях професорів Н.Р. Вейцмана, І.В. Малишева, В.Г. Макарова проводиться ідея єдності навчання і виховання, співробітництва в системі “викладач-студент”. У своїх працях вчені неодноразово наголошували, що кожна кафедра, кожен викладач мусять дати студентам передусім патріотичне виховання. Кожна наукова школа, щоб бути близькою до свого народу, повинна бути пройнята духом патріотичного виховання. І ми, теперішні вчені з обліку, не можемо стояти осторонь від цього.

Поряд з теоретичними положеннями, судженнями й доведеннями, в підручниках цих вчених знаходимо багато практичних порад: як насправді організувати облік на підприємстві, визначити фінансові результати діяльності, справедливо розподілити прибуток між тими, хто його створив. А що маємо сьогодні? Хто розподіляє прибуток, скільки його залишається тим, хто його створює? Соціальну несправедливість бачать сьогодні навіть сліпі, але не чують глухі до свого народу.

Великою заслугою цих вчених як педагогів є виховання у студентів любові, до своєї професії, до збереження дорогіших перлин бухгалтерського обліку. Саме про це писав професор Н.Р. Вейцман у своїх працях:

“Бухгалтер – государственный контролер”⁴, “Бухгалтер – профессия почетная”⁵, “Бухгалтер предприятия”⁶ та ін.

Наведені праці сповнені великим виховним потенціалом. Про що би вчені не говорили, вони завжди знаходили привід, аби звернутися до читача з певною моральною вимогою. Бухгалтер, який втратив духовність і моральність, є бідою для суспільства.

Професори Н.Р. Вейцман, І.В. Малишев та В.Г. Макаров виступали як чудові знавці бухгалтерської педагогіки, зокрема, дидактики, яка дає вичерпні відповіді на всі найважливіші питання, що ставить життя. Засобами народної дидактики вони зуміли доступно передати величезні знання з історії обліку, філософії, економіки – всього того, що емпіричним шляхом наші попередники нагромадили за довговікову історію розвитку бухгалтерського обліку як науки.

Незважаючи на минулі десятиліття з моменту виходу їх підручників, монографій, статей, вони й сьогодні можуть бути настільними книгами для всіх, хто дорожить своєю професією, хто знає її історію, хто посправжньому вболіває за подальший розвиток науки про бухгалтерський облік.

Ось хто такі вчені, яких критикує проф. П.Я. Хомин. Немає гріха понад безграмотність. І більшого лиха ніж безпам'ятство, шукати дарма.

Я пишаюся тим, що мав колись таких вчителів, наставників. Все своє життя пам'ятаю своїх вчителів з бухгалтерського обліку: в технікумі – Іллю Ойзеровича Лейві, в інституті – Прокопа Петровича Німчинова, в аспірантурі – Ігора Володимировича Малишева. Ми щорічно в своєму університеті проводимо Зимові читання присвячені моїм шанованим учителям – професорам П.П. Німчинову та

⁴ Вейцман Н.Р. Бухгалтер – государственный контролер. – М.: Госфиниздат, 1962. – 40 с.

⁵ Вейцман Н.Р. Бухгалтер – профессия почетная. – М.: “Финансы”, 1978.

⁶ Вейцман Н.Р. Бухгалтер предприятия. – М.: “Финансы”, 1966.

І.В. Малишеву. А чи пам'ятає та шанує своїх учителів пан П.Я. Хомин? Хто його наставники, чи гордиться він ними?

Я теж маю досить багато учнів, але, на жаль, декілька з них (це менше одного відсотка!), які зрадили мене, і після захисту дисертації, не визнають бухгалтерський облік наукою. Бог їм суддя. Але я впевнений: учнів у них немає і не буде, ніколи ніхто про них, як фахівців, не згадає добрим словом. Що може згадати сам зрадник, крім підлості?

Важливо здолати себе, не опустити голову ні перед чим, хоча б як важко було. Немає нічого такого, чого людина не змогла б зробити. На все воля Його. Сьогодні з тобою рахуються, поки ти особистість, і поважають, поки можеш довести, що ти трохи здібніший за інших. Якби я здався, мене й в колективі науковців та в сім'ї не поважали б і життя нормально не склалося.

Чи є вчителі у пана П.Я. Хомина?

Вважаю нетактовним дискутувати з ним з приводу названих вище вчених. Цим я принижував би сам себе. Питання про визнання цих корифеїв нашої науки не стоїть, ми це вже давно визнали. В Житомирській науковій бухгалтерській школі сподіваються, що автор публікації все-таки засяде за книжки з історії обліку перед тим, як знову писати гнівні заяви про своїх колег. Наші молоді доктори наук із Житомира можуть надати з цього приводу відповідні консультації та запропонувати методики для проведення дослідження. Отже, справа за автором.

Але я готовий вступити з паном П.Я. Хомином в дискусію від імені покійних моїх вчителів і наставників. Запрошую автора до аналізу наступних праць проф. Н.Р. Вейцмана: "Балансы королей мыла и маргарина", "Фашистский балансовед Гюнтер Голл "Балансы и прибыли" (указания к внешнему анализу годовых отчетов западногерманских акционерных обществ, издательство "Хозяйство", Берлин (ГДР), 1958, стр. 239)".

Кажуть, лише бджоли будують свої стільники, не маючи перед собою плану, – допомагає інстинкт. Вчений повинен продумати шлях вирішення навіть найпростішого завдання. Складного – тим паче. То що ж робити в цьому випадку?

Моя порада автору статті: починати слід з самого простого: з усвідомлення місця і, як сказав, місії вченого з бухгалтерського обліку в нових реаліях життя. Насамперед потрібно встановити для себе декілька аксіом, якими доцільно керуватися в науковій діяльності.

Перша аксіома: не слід ганьбити наших попередників, вчителів, наставників, які жили й творили бухгалтерську науку в досить складних політичних умовах побудови комунізму в нашій країні. Аксіома друга: перестати ментерським тоном та іншомовними термінами вказувати справжнім науковцям. Необхідно раз і назавжди відмовитися від бажання огульно шельмувати своїх наставників і стан розвитку національного обліку в різні періоди розвитку нашої економіки. Його розробляли та здійснювали на практиці наші батьки, брати й сестри. Треба поважати свій рід. Інакше діти автора теж не будуть його поважати.

А звідси, кожному із нас треба бути мудрим, далекоглядним і шукати порозуміння з теперішніми науковими школами. Але реалії української дійсності дуже жорсткі та суворі. На кін поставлено долю бухгалтерського обліку як науки. Тому, вважаю, що сьогодні потрібно наступити на горло власній пісні, якщо це допоможе державі та суспільству в організації ефективного обліку та контролю. Якщо це припинить чвари окремих науковців та шельмування зробленого нашими колегами в минулому. Якщо це гарантуватиме подальший розвиток бухгалтерської науки, яка слугуватиме суспільству та державі.

Настав час істини: або, переступивши через свої принципи та особисті інтереси, вчені візьмуться за справжні дослідження, або декому з них доведеться зійти з наукової авансцени. Причому назавжди. Адже куплені дисертації окремими "вченими" довго приносити дивіденди не можуть.

Головне нині для науковців, що займаються обліковими питаннями, взяти аркуш паперу та поділити його на дві графи. В одній написати, що зроблено нашими попередниками та сучасниками, а у другій – відзначати, що зроблено конкретним вченим. Якщо цього не зробити, бухгалтерський облік та його гравці опиняться у глухому куті.

Що стосується пана П.Я. Хомина, то радимо йому в цих графах написати: що він захищав у своїй докторській дисертації (за що одержав науковий ступінь!), і що сьогодні є насправді на об'єктах, що досліджувались автором? Можливо, він тоді зрозуміє свій вклад в науку та не буде шельмувати інших.

Прикладів предостатньо, хоча б, приміром, щодо теми т. зв. “управлінського” чи то пак навіть “стратегічного” обліку, де інтелектуальність викладу дійсно межує з надприродним розумінням, якому чужа будь-яка сенсильність (С. 72).

Інколи, твердо запам'ятавши їй, теж аксіоматичне: критерій істини – практика, навіть наводяться посилання на якість віртуальні ознаки управлінського обліку на певних підприємствах, причому – о, диво! – чомусь надто віддалених від ареалу досліджень того чи іншого автора, що лише підтверджує намагання видати бажане за дійсне. Правда, говорити при цьому про інтелектуалізацію не доводиться, бо потуги в цьому плані здебільшого ґрунтуються на аргументах, які хоч і почерпнуті із праць учених-інтелектуалів, тим не менше є апокрифічними (С. 72).

Яка оригінальність викладення думки вченого! А знання україно-іноземної мови? Оце “вчений”, правда!

Приміром, зараз рідко-хто з авторів, котрі це пробують препарувати заїжджену тему управлінського обліку витрат діяльності, обминає тлумачення псевдо відмінностей між їх синонімами, притримуючись думки, що це антоніми (С. 72).

Витікають ці всі вправління у винайденні дефініцій-неологізмів з того, що у російській

мові є неспівзвучні слова “затрати”, “расходи”, “издержки”, причому останнє має децю інший економічний зміст, ніж перших два, які теж тут синоніми (С. 72-73).

Починаючи наукову дискусію щодо правомірності вживання тих або інших термінів, слід звернути увагу на тлумачення поняття “антонім”. Напевно, антонімом до “витрати” чи-то “затрати” є “доходи”. Чи не так?

Тому таким дослідникам варто мати на увазі, що в українській мові слово “витрати” синонімів має не менше: видатки, затрати, ба навіть розхід (розм.), обихідка (діал.), оплата (заст.).⁷ Ото роздолля для майбутніх учених, які глянуть у словник української мови! Правда “издержки” перекладається з російської на українську як “витрати” (С. 73).

Авторська публікація є науковою фаховою статтею. Напевно серед аргументів дослідника, насамперед, мають бути не “розмовні” або “діалектичні” поняття, а наукові усталені концепції. Зокрема, “знаменита інтерпретація активу”, надана німецьким вченим Е. Шмаленбахом. Чи знає про це автор?

Про яку інтелектуалізацію можна говорити, коли значна частина авторів має ембріональне уявлення про його сутність, сформоване за компілятивними підручниками з його теорії, де навіть метод викладено перекручено. Приміром, глибокодумно обґрунтовують, що його складовою є “Баланс” ф. № 1 та звітність, нібито перший не є складовою другої, замість розгляду балансового узагальнення, яке через співзвучність зі згаданою звітною формою видається таким інтелектуалом одним і тим же. Але тим, не менше, вже претендують на роль такого-собі мундіалю⁸, плутаючись, однак, у методиці послідовності ведення записів господарських операцій. Мовляв, доробок, такого-то вченого становить більше сотні публікацій, отже, є вже школа його фрикативне приголосного імені.⁹

⁷ Словник синонімів української мови: В 2 Т. – К.: Наукова думка, 2006. Т.1. – 1040 с. – С. 222.

⁸ Мундіальне (з ісп.) – всесвітній

⁹ Знівельоване розуміння високого значення наукової школи стосовно бухгалтерського обліку

Але дехто з претендентів на папаху інтелектуала, досягненням яких є хіба що некритичне безграмотне цитування загальновідомих публікацій, нерідко притягнених “за вуха”, до того ж за ефектом “зіпсутого радіо”, коли цитати наводяться з “третьох” рук та комп’ютерним перекладом, не може освоїти навіть граматики, не кажучи вже про синтаксис і плутають імперативну форму дієслова з іменником, як-от “жаль”, пишучи словосполучення “на жаль” разом, хоч це не заважає їм тиражувати сумнівної вартості т. зв. “монографії”, де нічого нового читач не знаходить, хіба що втомливе багатослів’я з викладення давно відомого, до того ж із численними недолгодостями щодо складання якихось міфічних інвентарних відомостей, де наявні в господарстві засоби групують в економічні однорідні групи, то віднесення вступного балансу до форм звітності, або ж узагалі абсурдного тлумачення послідовності облікових процедур, коли стверджують, що після складання Головної книги бухгалтери США проводять записи у журнали. (С. 73)

Що можна пояснити, коли не бачиш тексту праць, які критикує автор? А ми, як бачите, навели повний текст “вчення” П.Я. Хомина. Читач може висловити свою думку про “наукове відкриття” цього “вченого”. А що можна сказати про його анонімний текст? Вигадка, а може сон вуйка з Тернополя. Отже, критикуючи якусь тезу, слід назвати працю та автора. Тільки тоді читач може зайняти певну позицію, оцінити науковий внесок автора.

Отже, є нагальна потреба перегляду критеріїв оцінки доробку авторів публікацій, приміром, уведенням обов’язкового рецензування у видавництвах та поміщення детальних зауважень рецензентів

безпосередньо в підручниках чи посібниках, а не лише їхніх імен і титулів. Сподіваємось, хоч таким способом вдасться зупинити лавину самвидавних публікацій, які лише нівелюють бухгалтерський облік як науку, повернувши нинішній її вектор щодо інтелектуалізації з реверсного в аверсний напрям. (С. 73)

Як же “вчений вуйко” збирається переглядати критерії оцінки попередників, а можливо і сучасників? Тепер, на думку пана П.Я. Хомина, у підручниках будуть подаватися зауваження та думки рецензентів. Оригінально! А що робити викладачу та студентам? Як викладати цей предмет: за методикою автора чи трьох різних рецензентів? Який тут критерій? Прошу автора направити нам на рецензування свій підручник і помістити в ньому наші зауваження. Сміху у читачів буде багато! А користі?

Для чого “тернопільський інтелектуал” застосовує іншомовні слова? Добре, що я маю кафедральну бібліотеку (більше 8 тис. примірників книг), а як без десятка різних словників цей текст прочитає магістр чи аспірант? Для полегшення розуміння тексту пана П.Я. Хомина розшифруємо вживані ним терміни¹⁰:

Антоніми, ів, мн. (одн. Антонім, а, ч.), лінгв. Пари слів з протилежним значенням, напр.: життя – смерть, дорогий – дешевий і т. ін. [т. 1, с. 49].

Апокрифічний, а, ч., літ. Прикм. до апокриф. Апокрифічна література. 2. перен., книжн. Вигаданий, несправжній, сумнівний. Дві сльози... покотились по сухих щоках і впали... на ту коробочку з апокрифічними святощами (Н.-Лев.) [т. 1, с. 51].

Ареал, у, Терен, регіон, район, область. Книжн. Територія поширення чого-небудь, напр. виду тварин, рослин та ін. Ареал поширення [т. 1, с. 54].

можна помітити, взявши до уваги школу ядерної фізики, яку заснував у Харківському університеті Лев Ландау, котра зараз налічує 22 докторантів та 87 кандидатів наук, відзначена державними

преміями 1971, 1979, 1993, 1999, 2002, 2005 років!
¹⁰ Новий тлумачний словник української мови. – Київ: видавництво “АКОНІТ”, 2000, Т. 3. – 927 с.

Ембріологія, і, ж. Наука про закономірності розвитку тварин та людини, починаючи з утворення статевих клітин і кінчаючи старінням та смертю; наука про розвиток зародка [т. 1., с. 892].

Сенсибілізація, і, ж. 1. *фізл.* Біологічний процес, унаслідок якого підвищується чутливість організму щодо повторної дії на нього чужорідних речовин. 2. *Фот., кін.* Підвищення чутливості до світла фотографічних пластинок, паперу та плівок додаванням до фотоемульсії спеціальних речовин [т. 4, с. 176].

Папаха, и, ж. Висока хутряна чоловіча шапка, звичайно з суконним верхом [т. 3, с. 202].

Тепер, шановний читачу, підстав значення цих термінів у текст пана П.Я. Хомина. Ось яким буде його “вчення”:

Прикладів предостатньо, хоча б, приміром, щодо теми т. зв. “управлінського” чи то пак навіть “стратегічного” обліку, де інтелектуальність викладу дійсно межує з надприродним розумінням, якому чужий будь-який біологічний процес, унаслідок якого підвищується чутливість організму щодо повторної дії на нього чужорідних речовин.

І ще одна цитата: *Про яку інтелектуалізацію можна говорити, коли значна частина авторів має ембріональне уявлення про його сутність...* Наука про закономірності розвитку тварин та людини, починаючи з утворення статевих клітин і кінчаючи старінням та смертю; наука про розвиток зародка.

Цю нісенітницю та блуд будуть читати магістри, аспіранти (докторанти, нехай автор мене вибачить, таке не читають!). Що вони візьмуть з такої “наукової праці”? Справжній вчений критикує конкретну працю, конкретну особу. У 1964 р., в період побудови комунізму, – проф. А.А. Додонов у своїй праці “Проблемы бухгалтерского учета в промышленности СССР”¹¹ піддав, в той досить складний період, жорсткій критиці

котловий метод обліку витрат в промисловості. Там він критикував конкретних винуватців такого стану. А кого і які праці критикує П.Я. Хомина, який одержав науковий ступінь не у своєму ВНЗ, хоча там є докторська рада?

Хтось з моїх колишніх друзів сказав, що вчені бувають двох категорій: погані в погані часи та погані в добрі часи. До якої категорії належить автор із Тернополя, нехай визначиться сам читач. Жаль лише, що в добрі часи для розвитку бухгалтерської науки є різні “вчені”. Один мій колега на захисті докторської дисертації сказав, що в житті буває таке: є дисертація, немає людини; є людина, немає дисертації. Я його доповнюю: буває й таке, що немає ні дисертації, ні науковця. Це досить прикрий випадок в науці, але, на жаль, в наші часи він трапляється. Я поважаю багатьох тернопільських науковців за їх науку, доброту, вміння працювати та допомагати людям. Низький уклін Вам, шановні колеги. Не звертайте уваги на тих, хто псує життя іншим, бо такі “вчені” ні на що більше не здатні. Їх кредо: не давати спокою тим, хто працює, виховує, передбачає.

“Балакун, – писав Козьма Прутков, – подібний до маятника: того та іншого слід зупинити”. Коли ж окремі “вчені” з купленими дипломами або низькою науковою підготовкою не вгамуються, то наша наукова школа порушить питання перед ВАК України про перегляд докторських дисертацій цих “вчених”. Це буде урок всім тим, хто за гроші або іншим чином здобув найвищий науковий ступінь в державі та прирівнює нас, тих, хто творив науку в складні часи, ризикуючи всім своїм надбанням, до свого “наукового” рівня. Вибачте, нам це набридло. Пора і честь знати.

Безперечно, створення безпечного середовища для науковців передбачає сприяння формуванню толерантних відносин як моделі спілкування в ХХІ ст. Зростання ж конфліктного потенціалу, проявів інтолерантності в суспільстві є результатом стрімкого розшарування науковців на

¹¹ Додонов А.А. Проблемы бухгалтерского учета в промышленности СССР. – М.: “Экономика”, 1964. – 324 с.

“справжніх вчених і просто вчених”, кризи багатьох моральних норм, цінностей, закладених у придбанні за гроші наукових ступенів і звань. Вважаю, що першорядним для утвердження толерантності в суспільстві є виховання особистості з такими характеристиками, як терпимість, чесність, співчуття, душевний спокій, любов, вірність, миролюбність, твердість науковця у правді. Толерантна поведінка – це певна форма, яка відображає сутнісні характеристики особистості вченого.

Я не раз наголошував на необхідності просвітницької роботи серед молодих науковців задля поширення ідей нашої науки, взаємоповаги та терпимості.

Зважаючи на необхідність системного й планомірного підходу до такого непростого питання, як суспільна толерантність, не слід обмежуватися друкуванням однієї статті. Вчені мають вживати відповідних заходів, спрямованих на досягнення суспільної злагоди та громадянського миру науковців й надалі.

Медики довели, що має шанси довше прожити той, хто частіше посміхається, ніж хмуриться. Особливо, коли цей сміх відображає чи викликає радісний стан душі. Радість подібна до ліків, які мають найблагоприємніший вплив на всі органи й системи і не мають жодних протипоказань та побічних дій. Тим науковцям, які розучилися посміхатися, для адекватного ставлення до життя і своїх попередників варто прислухатись до порад психологів та старших за віком науковців. Допомога психотерапевта для зняття різних невротичних розладів ніколи не буде зайвою, а порада “сивого науковця”, який колись одержав науковий ступінь без грошей, буде досить корисною.

Отут би тернопольській кафедрі й сказати своє вагоме слово: вона має, за словами пана П.Я. Хомина, величезний селекційний потенціал та сприятливі кліматичні умови для того, щоб засівати ниву (наповнювати кафедру!) добрими толерантними науковцями задля розвитку Української національної бухгалтерської наукової школи.

Наука – обличчя держави. Це обличчя мають шанувати всі. На жаль, воно буває дуже непривабливим, а інколи – викликає подив.

БУТИНЕЦЬ Франц Францович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Заслужений професор Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– проблеми бухгалтерського обліку та контролю